

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 35:38.185

DOI: 10.33663/1563-3349-2024-96-230

І. О. КРЕСІНА
А. А. КОВАЛЕНКО

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Розкривається сутність справедливості як цінності. Показано штучність поділу цінностей на загальнолюдські, європейські та національні. Доведено, що справедливість є універсальною і одночасно національною цінністю. Аналізується справедливість як цінність у її політичному і правовому вимірі й детермінації українськими національними інтересами.

Показано різні методологічні підходи до визначення поняття «справедливість». Визначено справедливість як політико-правову категорію, що поєднує політичний і правовий виміри цього феномена.

Ключові слова: *справедливість, принцип справедливості, політико-правова категорія, цінність, політика, право, суспільство.*

Kresina Iryna, Kovalenko Anatolij. Justice as a political and legal category

The article reveals the essence of justice as a value. The artificiality of dividing values into universal, European and national is shown. It is proved that justice is a universal and at the same time a national value. The author analyzes justice as a value in its political and legal dimension and determination by Ukrainian national interests.

© КРЕСІНА Ірина Олексіївна – доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; ORCID: 0000-0003-0771-9707

© КОВАЛЕНКО Анатолій Андрійович – доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; ORCID: 0000-0002-8033-4427

Different methodological approaches to the definition of “justice” are shown. Justice is defined as a political and legal category that combines the political and legal dimensions of this phenomenon.

Key words: *justice, principle of justice, political and legal category, value, politics, law, society.*

Боротьба української нації проти російського агресора, що триває вже понад десятиліття, набула характеру екзистенційної війни – за життя й існування, за збереження своєї держави й суверенітету, за людську гідність і волю, національну та культурну ідентичність. Тобто у цій війні основним об'єктом протистояння стали найважливіші для людини і нації цінності. Тому йде війна за цінності. Однією з них є справедливість. Українське суспільство має запит на справедливість у всіх її проявах і на всіх рівнях – міжособистісному, соціальному, політичному, міждержавному.

Наукове осмислення справедливості саме як цінності передбачає насамперед визначення її сутнісних ознак і характеристик, окреслення сфери її модальності у регулюванні як індивідуальної поведінки, так і суспільних відносин. Тому основними методами дослідження тут виступають аксіологічний та структурно-функціональний.

Справедливість прийнято вважати загальнолюдською цінністю поряд із такими цінностями, як добро, краса, істина, сім'я. Європейські цінності – це повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини. Національними ж цінностями, як правило, визначають патріотизм, державний суверенітет, національну безпеку, національну культуру.

Така класифікація цінностей хвибує на невизначеність і штучність з огляду на відсутність чіткого критерію віднесення тієї чи іншої цінності до певної з названих груп. Адже загальнолюдські цінності (наприклад, справедливість, добро, істина) є одночасно і європейськими (африканськими, австралійськими тощо), і національними (важко уявити якусь країну, де люди не вірили б у добро, справедливість, не шукали істини – у судах, наукових дослідженнях, релігії і т. ін.). Справді, вони формують міжособистісні стосунки та соціальні відносини, відповідні ментальні установки, імперативи політичної свідомості й культури. А хіба такі європейські цінності, як демократія, рівність, поширені тільки на Євро-

пейському континенті? Така категорія, як державний суверенітет, закріплена в міжнародному праві та відповідних актах міжнародних і регіональних організацій, визначає взаємовідносини між націями і державами, є цінністю глобального порядку.

Тому вищеназвані та цілу низку інших цінностей слід, на нашу думку, вважати універсальними і такими, що набувають конкретного змістовного наповнення в певних історичних обставинах, культурних середовищах, політичних відносинах, правових ситуаціях. І кожна держава має свою конфігурацію універсальних цінностей у кожний історичний період, у конкретних політичних умовах, за певного політичного режиму. На прикладі справедливості як цінності така конкретизація особливо переконлива. Скажімо, рішення суду про довічне ув'язнення певної особи за вчинений злочин може бути визнане справедливим у суді першої інстанції, несправедливим – у апеляційній, справедливим – у касаційній і несправедливим у Європейському суді з прав людини. Питання про справедливий мир як закінчення російсько-української війни настільки складне й неоднозначне, що його вирішення не можна спрогнозувати, адже кожен суб'єкт має право на власне бачення справедливості. Така ж неоднозначність у підходах до справедливого закінчення тривалого близькосхідного конфлікту. В цих і подібних ситуаціях цінність (ціна) справедливості надзвичайно висока, і такою ж високою залишається вірогідність її недосягнення. Адже уявлення тієї чи іншої сторони конфлікту про справедливість будуть протилежними, що спонукатиме або до компромісу, що не дорівнює справедливості, або провокуватиме новий конфлікт – відкритий чи латентний.

Предметом нашої уваги є справедливість як цінність у її політичному і правовому вимірі й детермінації українськими національними інтересами, а також справедливість як політико-правова категорія.

Насамперед обґрунтуємо взаємозумовленість політичної і правової складових справедливості. Як зазначено у монографії з проблем концептуалізації та інституціоналізації правової політології як наукового напрямку [1], основні цінності права, або правові цінності, та соціальні цінності практично співпадають. Це людина, її гідність та права, справедливість, свобода, суспільне благо, правопорядок, безпека, соціальна стабільність. Названі цінності є,

по-перше, загальнолюдськими, позаяк визначали ставлення людини й суспільства до політичного й правового розвитку завжди і в кожному конкретний історичний період у будь-якій країні й державі незалежно від стадії цивілізаційного розвитку, моделі держави, політичного режиму чи стану розвитку законодавства. По-друге, вони є універсальними, можуть виступати загальними критеріями оцінки людиною чи спільнотою свого стану й статусу в соціумі, визначення цілей розвитку й адекватності засобів їх досягнення. По-третє, вони можуть бути однаково політичними й правовими, позаяк обидві сфери (політика і право) детерміновані утвердженням цих цінностей як найвищих цілей суспільного розвитку.

Відтак ефективна політика не може бути неправовою і несправедливою. Правова діяльність не може не бути політичною, позаяк регулює суспільні відносини з метою зробити їх справедливими, а політичну владу – підпорядкованою інтересам суспільства через зв'язаність (верховенство) правом. Інтегративною цінністю у взаємодії політики і права виступає справедливість. Вона визначає сенс людської діяльності в просторі соціуму й множинності інтересів. Адже гуманістичне розуміння політики полягає в тому, що вона є не тільки і не стільки суперництвом і боротьбою за владу, а є управлінням суспільством задля забезпечення справедливого соціального порядку. Тому політика ефективна, якщо справедлива. Справедливість – мета і сенс людського співжиття, основа права, засаднича цінність демократичного суспільства. В умовах формування демократичної, правової держави політика і право як регулятивні системи мають спільну базову цінність, якою є справедливість і яка визначає мету і сенс як політики, так і права – справедливе суспільство [2].

Розгляд політики крізь призму ідеї справедливого соціального управління підкреслює її нерозривний зв'язок із правом, адже право виступає вираженням політичної і соціальної справедливості. Воно є критерієм ефективності, результативності й легітимності політики та політичної влади. В свою чергу, політика визначає параметри застосування права і розвитку законодавства, механізми забезпечення прав людини і вольностей громадянина.

Антропоцентричний підхід до політики і права базується на розумінні людини як істоти політичної (за Арістотелем), тобто як суб'єкта і об'єкта соціально орієнтованого управління

задля досягнення загального блага на засадах справедливості. Оскільки в демократичному суспільстві людина є основною і найвищою цінністю як у політиці, так і в праві, то це детермінує діалектичну єдність усієї системи політичних і правових цінностей. Для людини як діяльного суб'єкта політика є сферою самореалізації та утвердження справедливого правопорядку в соціумі (полісі, державі, політикумі). Інструментом реалізації бажаної справедливості – правди для всіх і кожного – виступає право як втілення панівних у конкретному суспільстві уявлень про належне й бажане в організації спільного буття в полісі (державі, соціумі). Так у людині й справедливості поєднуються фундаментальні цінності. Вони визначають сенс і спрямованість політики і права, суспільно-політичної організації держави. Тому є всі підстави визначити людину і справедливість як політико-правові цінності, стверджувати про діалектичну взаємозумовленість цих цінностей та про недоцільність їх роз'єднання як окремих предметів наукового аналізу. Це зумовлює необхідність інтеграції методологічних підходів у аксіології права, аксіології політики, аксіології культури [3] як своєрідних концепцій і наукових напрямів. Така синергія у методології відкриває нові когнітивні можливості в науковому осмисленні нових реалій і викликів сучасного світу.

Особливого значення це набуває у вітчизняних наукових дослідженнях. Адже гібридна і згодом широкомасштабна війна рф проти Української держави змушує до перегляду методологічних підходів до дослідження багатьох суспільних реалій, спонукає до переосмислення ролі й значення таких цінностей, як справедливість, у консолідації українського суспільства, в утвердженні національної стійкості, у формуванні національної свідомості й ідентичності. Справедливість стала не тільки універсальною, загальнолюдською, а й національною цінністю, смисложиттєвим кодом нації, її боротьби за волю, правду і власну державність, проти зла, брехні, насильства, агресії. Запит на справедливість адресований не тільки політикам, законотворцям, правоохоронним органам, а й науковцям-суспільствознавцям. Українська наука має довести усьому світу свою креативну дослідницьку спроможність, здатність протистояти ворожій пропаганді й інсинуаціям, боротися за справедливе майбутнє української нації.

Визнання справедливості політико-правовою цінністю зумовлює її методологічну операціоналізацію як поняття і категорії наукової, а саме – політико-правової.

У науковій літературі справедливість розглядається крізь призму принципів – моралі, рівності, свободи, недискримінації, рівних можливостей тощо. Так, А.С. Дубовой вважає справедливість морально-правовою категорією позитивного права, «яка є центральною частиною економічних, політичних та соціальних відносин» і яка дозволяє виокремити в юриспруденції поняття природно-соціального права та позитивного права [4, с. 23-24]. На його думку, справедливість – це формалізована інституція в правовій системі держави; це реалізація рівних прав щодо будь-чого та будь-чого; право на справедливість – це рівнозначні поняття (чинне юридичне право повинно бути лише таким, що ототожнюється з прийняттям справедливих рішень, але обов'язково з дотриманням також норм моралі та соціальної справедливості); справедливість є мірилом права, тобто тим елементом, що визначає та закріплює базові принципи права, без яких воно просто не існує; право повинно завжди співіснувати зі справедливістю, бо саме вона є критерієм його оцінки [4, с. 26].

На думку Т. Костіної та І. Булах, у межах соціальних подій ХХ ст. відбувся зсув парадигми розуміння принципів справедливості від рівних можливостей до рівних результатів [5].

Загальноправовою фундаментальною, комплексною, системною категорією вважає справедливість Г. Мамка. Принцип справедливості «знаходить своє відображення насамперед у визнанні формальної рівності», через що право «наділяє всіх учасників правовідносин рівними правовими можливостями для реалізації своїх прагнень. Таким чином, принцип справедливості за своєю загальноправовою сутністю збігається з принципом рівності, визнаючи як справедливе формально рівний розподіл прав (можливостей). При цьому автор наголошує на необхідності відрізнити принцип рівності від поняття рівноправності, яке часто використовується як синонім справедливості [6, с. 122].

Загальноправовим принципом та моральною категорією вважає справедливість і Н.В. Шелевер. «Право пов'язане зі справедливістю. Це дві категорії, які взаємно доповнюють одна одну. У змісті права закладена справедливість. Закон повинен бути справедли-

вим, оскільки це є критерієм його легітимності. Справедливість – це і моральна категорія. Мораль є витокom справедливості» [7].

Проаналізувавши наукові джерела (переважно з теорії права), В. В. Івченко слушно підсумовує, що в теорії відсутня одна чітка дефініція поняття справедливості, тобто в розумінні немає визначеного єдиного пояснення самої справедливості: одні вчені отожднюють поняття справедливості з правом, інші – визнають їх взаємозв'язок, але по-різному встановлюють їх субординацію: в одному випадку право визнається явищем, похідним від справедливості, породженим нею, а в інших випадках, навпаки, справедливість розглядається як породження права. Дослідниця вважає, що «діяти по справедливості – значить діяти правомірно, відповідно до вимог права. Справедливість входить у поняття права... Право є справедливим, а справедливість – це внутрішня властивість і якість права» [8, с. 491].

Іншої точки зору дотримується М. Яковенко. Він вважає, що поняття «справедливість» ширше за поняття «право», позаяк воно є мірилом самого права зокрема та виступає інструментом реалізації правових відносин зокрема. Проте назва його статті свідчить про протилежне: справедливість є елементом права [9]. Автор зазначає, що справедливість можна розглядати як правовий стандарт, з яким співвідносяться реальні соціально-економічні, політичні, фінансові, моральні та ідеологічні відносини. Водночас справедливість є і взірцем, який постійно спрямований зв певний недосяжний горизонт. Її можна розглядати у двох формах: справедливість, яка ґрунтується на ефективних моделях співіснування соціальних груп, що має трансформаційні особливості, залежно від середовища, історичного періоду, державності, національності, інтересів переважної більшості такого середовища тощо; і справедливість, заснована на високоморальних принципах, що не змінюється з плином часу, не пов'язана із національними особливостями, не характеризується інтересами певної групи населення, політичними поглядами, правовими нормами та звичаями. В останньому випадку справедливість не є якоюсь особливою чеснотою, це логічно обґрунтована конструкція, втілена в християнській заповіді любові до ближнього, що характеризує справедливість в її моральному значенні як самообмеження громадянами своїх домагань на користь чужих прав. У такому випадку принцип справедливості не узалежнений

від зовнішніх факторів та виступає законом, який існував та існуватиме у всі часи, незалежно від права, що створило людство у певний історичний період свого існування. Отже, принцип справедливості є вирішальним та незмінним, а також незалежним від різних правових конструкцій, історичних періодів та національних особливостей, оскільки являє собою інструкцію щодо взаємодії між людьми, яку розробив Бог [9, с. 126].

М. В. Костицький тлумачить справедливість як рівність, правність, свободу, компенсацію, співрозмірність, розподільність тощо. Вона, на його думку, є однією з підвалин права [10].

О.О. Житник вважає, що поняття справедливості залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів. Останній залежить від особистісних оцінок тих чи інших явищ індивідом, його досвіду морального сприйняття, а об'єктивний – це оцінка справедливого і несправедливого в силу інтересів, які сформувалися у людей. Таке розуміння справедливості уявляється неповним з точки зору його інтерпретації правозастосовувачем, коли у взаємодію вступають світоглядні уявлення з позитивним правом. Водночас справедливість є морально-правовим феноменом. Такий підхід, на думку автора, дає змогу діалектично розглядати категорію справедливості, подолати однобічне уявлення про неї як моральне або як правове явище. Поєднання цих елементів може забезпечити досягнення істини у вивченні проблематики справедливості [11, с. 62].

На нашу думку, справедливість як загальне благо, як уявлення про належне у праві, суспільних відносинах (тобто категорію політичну) найбільш повно осмислюють представники філософії права, соціальної філософії і найменше – філософії політики. На думку канадського вченого Б. Мелкевіка, можна досліджувати принцип належного в рамках такого напрямку, як «правовий критичизм». «Це є не безпосереднім питанням розвитку ідеалу права, а радше питанням більш специфічного та філософського розгляду існування ідеалу права. Це «належне-ідеал» ніколи не є настільки розкритим, як у філософії права, але його можна виявити в рішеннях і методах, які вважаються більш правильними, більш раціональними, більш справедливими, більш рівними, більш демократичними тощо... Питання «належного буття у праві» часто розглядають в контексті роздумів про право як інститут. Тому це питання тісно пов'язане зі знанням природи якісного інституту, який

створений політичною та соціальною філософією. Вважаємо, що сьогодні тривалі дебати зупиняються на виправданні наших інститутів з огляду на трактування понять «справедливість», «справедливий» і «благо». Представники комунітаризму М. Сендел та Ч. Тейлор виступають на захист виправдання залежно від розуміння блага, тоді як ліберальний мислитель Дж. Роулз наполягає на виправданні відповідно до розуміння справедливості. Можливо, найбільш перспективний напрям дій полягатиме у виборі кращої із цих двох позицій, як це, наприклад, пропонує комунікативна теорія Ю. Габермаса» [12, с. 54-55].

Є.О. Марченко зазначає: якщо справедливість – це частина суспільного ідеалу, то теорія справедливості – це проєкт належних відносин, які діють у межах справедливого суспільства. Для побудови теорії справедливості ключовим є розуміння двох аспектів: по-перше, індивіди мають взаємну потребу один в одному в процесі спільної життєдіяльності; по-друге, з огляду на зазначену особливість вони є рівними між собою [13].

На нашу думку, із розуміння взаємної потреби індивідів один в одному (комунікативної теорії) впливає розуміння справедливості як іманентно властивої людській природі потреби співіснування в спільноті (полісі), а відтак побудови відносин між людьми на засадах поваги до думки, потреб, особливостей іншого, балансу інтересів. Це зумовлює необхідність справедливого регулювання соціальних відносин, пошуку «належного», моделі гармонійних взаємин, підтримки рівноваги між конкуруючими інтересами особи і суспільства в цілому, компромісів задля уникнення конфліктів, тобто політики як мистецтва можливого задля досягнення загального блага.

Отже, справедлива політика формує суспільну потребу в регуляторі, яким виступає право. Так зароджується й еволюціонує ідея рівності у праві, рівних прав, прав людини – і природних, і громадянських, політичних. Тобто ідея належного «знімає в собі» нерозривну єдність політичного і правового. Це дає підстави стверджувати, що справедливість є політико-правовою категорією. Саме застосування цієї категорії у методологічних підходах до дослідження суспільних відносин, політичних процесів дає кумулятивний ефект – взаємодоповнення та взаємозбагачення політичної і правової парадигм й отримання якісно нових наукових результатів.

1. Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації: монографія / за ред. І.О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2019. 288 с. 2. Кресіна І.О. Зasadничі детермінанти правової політології. Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації: монографія. С. 5, 28-29. 3. Горобець К.В. Аксиосфера права: філософський і юридический дискурс: монографія. Одеса: Фенікс, 2013; Калинин С.А. Методологическое измерение аксиологии права. *Наукові праці університету «Одеська юридична академія»*, 2011. Т. X; Оборотов Ю.М. Філософія права і методологія юриспруденції. Проблеми філософії права. 2003. Т.1; Житник О.О. Поняття справедливості в сучасних наукових дослідженнях. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1; Костицький М. Справедливість як засіб і ціль у виправленні та ресоціалізації засуджених: філософське осмислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. № 1-2; Паляниця О.Г. Універсалізм правових цінностей: поняття та різновиди. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 55. С. 14-17; Яковенко М.М. Генеза вчень про справедливість як соціальне явище. *Право*. 2019. № 3; Шелевер Н.В. Справедливість як основоположний принцип права. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 89; Шелевер Н. Принцип справедливості у філософії античних філософів. *Вісник Запорізького національного університету*. Сер. Юридичні науки. 2020. Вип. 4. Том 2. С. 33-39; Гергун А.В. Глобальна справедливість: контрверза універсалізму та партикуляризму: автореф. дис... канд. філос. н. Київ, 2014. 16 с. 4. Дубовой А.С. Справедливість як елемент правового поля. Аналітично-порівняльне правознавство: електронне вид. 2023. № 2. 5. Костіна Т., Булах І. Поняття справедливості та його значення для гендерної психології. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Сер. Психологічні науки. 2020. Вип. 12 (57). 6. Мамка Г.М. Справедливість як категорія та засада кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2018. Вип. 48. Том 2. С. 120-123. 7. Шелевер Н.В. Справедливість як основоположний принцип права. 2021. URL: <https://dspace.uznu.edu.ua.jspui.handle.lib> 8. Івченко В.В. Принципи справедливості та гуманізму у кримінальному праві. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua.xmloi.107-ivchenko.pdf>. 9. Яковенко М. Справедливість як елемент права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2019. URL: <http://science.lpnu.ua.files.nov.yakovenko.pdf> 10. Костицький М. Справедливість як засіб і ціль у виправленні та ресоціалізації засуджених: філософське осмислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. Том 15-16. № 1-2. 11. Житник О.О. Поняття справедливості в сучасних наукових дослідженнях. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 58-67. 12. Мелкевік Б'ярн. Вступ до філософії права: монографія/ пер. з франц. М. Колеснік; за наук. ред. Л.В. Ярмол. Київ: КНТ, 2024. 122 с. 13. Марченко Є.О. Генезис уявлень про справедливість: автореф. дис. ...канд. філос.н. Київ, 2011.

14 с.; Соловей Г.С. Ідея справедливості як основа концепції соціальної держави за доби глобалізації: автореф. дис. ...канд. філос. н. Київ, 2007. 18 с.; Хумул А.С. Еволюція концепції справедливості у соціально-історичному пізнанні (соціально-історичний аспект) автореф. дис. ...канд. філос.н. Київ, 2002. 15 с.

References

1. Pravova politologia: problemy kontseptualizatsii ta instytutsionalizatsii: monografia / ed. by I.O. Kresina. Kyiv: Volodymyr Koretsky Institute of state and law of NAS of Ukraine, 2019. 288 p.
2. Kresina I.O. Zasadnychi determinant pravovoi politologii. Pravova politologia: problemy kontseptualizatsii ta instytutsionalizatsii: monografia / ed. by I.O. Kresina. P. 5, 28-29.
3. Horobets K.V. Aksiosfera prava: filosofskii i iuridicheskii diskurs: monografia. Odesa: Feniks, 2013; Kalinin S.A. Metodologicheskoe izmerenie aksiologii prava. Naukovi pratsi Universitetu "Odeska iurydychna academia", 2011. Vo. X; Oborotov Iu.M. Filosofia prava i metodologia iurysprudentsii. *Problemy filosofii prava*. 2003. Vol. 1; Zhytnyk O.O. Poniattia spravedlyvosti v suchasnykh naukovykh doslidzhenniah. *Filosofski ta metodolohichni problem prava*. 2014. No. 1; Kostytskyi M. Spravedlyvist iak zasib i tsil u vypravlenni ta resotsializatsii zasudzhennyh: filosofske osmyslennia. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*. 2018. No. 1-2; Palianytsia O.H. Universalizm pravovykh tsinnosti: poniattia ta riznovydy. *Naukovyi visnyk Uzhgorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2018. Iss. 55. P. 14-17; Iakovenko M.M. Heneza vchen pro spravedlyvist iak sotsialne iavysche. *Pravo*. 2019. No. 3; Shelever N.V. Spravedlyvist iak osnovopolozhnyi pryntsyp prava. *Aktualni problemy derzhavy i prava: collection of scholarly works*. 2021. Iss. 89; Shelever N.V. Pryntsyp spravedlyvosti u filosofii antychnykh filosofiv. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. Seies Legal sciences. 2020. Iss. 4. Vol. 2. P. 33-39; Gergun A.V. Globalna spravedlyvist: kontroverza universalizmu ta partykuliaryzmu: theses of PhD dissertation. Kyiv, 2014. 16 p.
4. Dubovoi A.S. Spravedlyvist iak element pravovoho polia. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2023. No. 2.
5. Kostina T., Bulah I. Poniattia spravedlyvist ta ioho znachennia dlia hendernoï psyhologii. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho Pedahohichnoho Universytetu imeni Drahomanova*. Series Psychological sciences. 2020. Iss. 12 (57).
6. Mamka H.M. Spravedlyvist iak kategoria ta zasada kryminalnoho provadzhennia. *Naukovyi visnyk Uzhgorodskoho natsionalnoho universytetu*. Series Law. 2018. Iss. 48. Vol. 2. P. 120-123.
7. Shelever N.V. Spravedlyvist iak osnovopolozhnyi pryntsyp prava. *Aktualni problemy derzhavy i prava: collection of scholarly works*. 2021. Iss. 89.
8. Ivchenko V.V. Pryntsypy spravedlyvosti ta humanizmu u kryminalnomu pravi. URL: [http://dspace.nbuv.gov.ua. xmlui.107-ivchenko.pdf](http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/107-ivchenko.pdf).
9. Iakovenko M. Spravedlyvist iak element prava. *Visnyk Natsionalnoho universitetu "Lvivska politekhnikha"*. 2019. URL:[http://science. lpnu.ua.files.nov.yakovenko.pdf](http://science.lpnu.ua/files/nov.yakovenko.pdf)
10. Kostytskyi M. Spravedlyvist iak zasib i tsil u vypravlenni ta resotsializatsii zasudzhennyh: filosofske osmyslennia. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*. 2018. No. 1-2.
11. Zhytnyk O.O. Poniattia

spravedlyvosti v suchasnyh naukovykh doslidzhenniah. *Filosofski ta metodolohichni problem prava*. 2014. No. 1. **12.** Melkievik B. Vstup do filosofii prava: monohrafia / transl. from French by M. Kolesnik; ed. by L.V. Iarmol. Kyiv: KNT, 2024. 122 p. **13.** Marchenko Ie.O. Henezys uiaвлен pro spravedlyvist: theses of PhD dissertation. Kyiv, 2011. 14 p.; Solovei H.S. Idea spravedlyvosti iak osnova kontseptsii sotsialnoi derzhavy za doby hlobalizatsii: theses of PhD dissertation. Kyiv, 2007. 18 p.; Humul A.S. Evolutsia kontseptsii spravedlyvosti u sotsialno-istorychnomu piznanni (sotsialno-istorychnyi aspekt): theses of PhD dissertation. Kyiv, 2002. 15 p.

Kresina Iryna, Kovalenko Anatolij. Justice as a political and legal category

The article reveals the essence of justice as a value. The artificiality of dividing values into universal, European and national is shown. It is proved that justice is a universal and at the same time a national value. The author analyzes justice as a value in its political and legal dimension and determination by Ukrainian national interests.

Different methodological approaches to the definition of “justice” are shown. Justice is defined as a political and legal category that combines the political and legal dimensions of this phenomenon.

Proceeding from the understanding of justice as the ought in social relations, the authors derive the definition of justice as the inherent human need for coexistence in a community (polis), and thus building relationships between people on the basis of respect for the opinion, needs, characteristics of the other, and the balance of interests. This necessitates the regulation of social relations, the search for a model of harmonious relations, maintaining a balance between the competing interests of the individual and society as a whole, and compromises to avoid conflicts, i.e. politics as the art of the possible.

It is proved that fair politics creates a social need for a regulator, which is law. This is how the idea of equality in law, equal rights, human rights – both natural, civil, and political – is born and evolves. In other words, the idea of the ought “removes in itself” the inseparable unity of the political and the legal. The author concludes that justice is a political and legal category. It is the application of this category in methodological approaches to the study of social relations and political processes that gives a cumulative effect – complementing and mutually enriching the political and legal paradigms and obtaining new scientific results.

Key words: justice, principle of justice, political and legal category, value, politics, law, society.